



G O S P O D A R .

Mesečen časnik

za kmetijstvo gospodarstvo in obrtnijstvo.

Izdaje ga

C. K. KMETIJSKA DRUŽBA GORIŠKA.

List 1.

V GORICI MESCA OKTOBRA 1863.

Tecaj 1.

Čč. ūdom c. k. kmetijske družbe in naročnikom

„ **UMNEGA GOSPODARJA** ”

na znanje !

Zastran tega našega slovenskega lista se je sklenilo v Tominu tako-le:

Izhajal bo do novega leta, kakor do sedaj, po *enkrat*, drugo leto pa, *ako bo mogoče*, po *dvakrat* na mesec, na polpoli. Kadar se primeri, da se dosti tvarine (spisov) nabere, se mu, dokler enkrat izhaja, še druge pol pole, ali kolikor bo treba, dodá. — Nasvet vredništva, da naj bi se „Umni Gospodar“ ne pečal samo s kmetijskimi zadevami, ampak, da naj bi tudi druge potrebne ali koristne reči prinašal *), je obveljal, in bilo je glavnemu odboru naročeno, da naj se z vredništvom zastran tega pomeni.

*) Vredništvo meri namreč na to, da bi se iz tega lista izcimil sčasoma nekaj *deželen* časnik, kateri bi vsem *posebnim* - duševnim in materijalnim - potrebam goriških Slovencev zadostoval. — Da je „Umni Gospodar“ že tudi v dosedanjih listih nekaj raznih novic prinašal, godilo se je to le po prijaznem privatnem dovoljenji žl. gosp. predsednika.

Vredn.

Veljal bo „Umni Gospodar“, dokler *enkrat* izhaja, s poštnino vred **en** goldinar za celo leto; če bo *dvakrat* izhajal pa **dva** gold. *z. v.*

Čč. slovenski udje c. k. kmetijske družbe bojo dobivali „*Umnega Gospodarja*“, ali pa „*Atti - e memorie*“ **zastonj**. Dvakrat, zdaj iz prva, pošljeta se vsem družnikom oba lista, slovenski in italijanski (italijanski od 10. in 25. okt). Vsaki naj si izvoli, katerega hoče, drugega naj pa nazaj (retour) pošlje. Po tem zve odpravišтво, kaj mu je storiti. Kdor pa oba lista obdrži, in s tem pokaže, da želi oba prejemati, naj pošlje za *slovenskega* dotično naročnino (1 gold.).

Odpravišтво (ekspedicija) obeh listov je v pisarnici glavnega (osrednjega) odbora c. k. kmet. družbe v mestni hiši, (t. j. pri magistratu), II. nadstropji. — Naročnino (denar) za „*Umnega Gospodarja*“ prejema vrednišтво (v Rastelu, hišna št. 291, 5. nadstropje); pošilja naj se pa na *enkrat* za celo leto (od 1. oktobra naprej) v frankiranih pismih. — Naročiti se na „*Umnega Gospodarja*“ je vsaki dan čas. Čč. naročnike prosimo, naj bi priimek vselej razločno pisali in ne pozabili naznaniti zadnje pošte, ali pa priložnosti, po kateri hočejo list prejemati. —

Vrednišтво v imenu glavnega odbora.

Oznanilo.

Lani je bil dal nek Grek, Elija M. Fernandez iz Soluna, kmetijski družbi, in tudi drugim, ki se pečajo s svilnimi gosencami (kavalirji), prav dobrega semena, ki ga sam napravlja. Ravno ta gospod ga ponuja tudi letos, in glavni odbor kmetijske družbe je njegovo ponudbo rad sprejel, ter vabi vse tiste, ki želijo kaj tega semena imeti, naj bi se prišli za-nje podpisat. Ena onča (unča) bo veljala 8 frankov. Kar bo še drugih stroškov (špež) p. za vožnjo, bodo se razdelili med vse, ki se podpišejo; sicer pa ne presežejo ti stroški 1 franka. — Kdor se hoče tedaj tega semena naročiti, naj se oglasi do konca tega meseca, t. j. do vseh Svetih, pri tajniku (sekretarji kmet. družbe, g. Frideriku Parkarji (pri magistratu v II. nadstropji ali planu)). Pri podpisu bo treba položiti 5 frankov v srebru, ali v našem denarju, 2 gold. 2½ sold. v srebru, ali, ko bi hotel kdo v bankovcih plačati, priloži še, kar znesse adžjo. Drugo se porajta in plača na zadnje, kadar pride seme. Letošnjo galetto iz tistega semena lahko vsakteri v pisarnici kmet. družbe ogleda.

Glavni odbor.

GLAVNI ZBOR

c. k. kmetijske družbe, 21. sept. 1863, v Tominu.

V nedeljo 20. sept t. l. proti 2 u. popoldne — prijetnišega vremena si ne more človek misliti, kakor je bilo tisti dan — je odrinilo 16 gospodov iz mesta in iz Lah *) proti Tominu. V Kanalu smo šli ogledat gaj (park) in grad francoskega vojvoda Blacas-a. Grajšinski oskerbnik, gospod F. Malnič, nas je že na vrtnih vratih prijazno sprejel in pozdravil. Peljal nas je nar popred po vrtu, potem po vseh sobah (cimrah). Čudili smo se temu in unemu. Nar bolj pa smo se zavzeli, ko smo na zadnje v obednico (kjer se je) stopivši, zagledali mizo pogrnjeno, in na-nji pravo „razstavo“ vsakovrstnega sadja, grozdja in sploh vsega, kar ima žlahtnega kanalska dolina. Mislite si k temu še prijaznost in preljubeznjivo gostoljubnost g. oskerbnika in (pozneje) milostljive njegove gospe, in sodite, ali je bila debela ura, ki nam je v gradu tako hitro pretekla, res zamuda, ali ne.! — Okoli 8 1/2 u. smo bili v Tominu. Gospoda tominska z g. predstojnikom Fr. Grossmannom na čelu nas je že pričakavala, pripravljena nam postreči. Iz srea hvaležni smo vrlim Tomincem, da so nas tako hitro, spodobno in primerno nastanili (vkvartirali). Pri skupni večerji v čitavnici se nas je bilo zbralo kakih 25-30 mož; imeli smo se prav dobro. Drugi dan ob 8 1/2 u. je bila sv. maša; sloveči tominski peveci so peli: „Pred stolom.“ Ob 9 1/4 se je začela seja v prostorni dvorani c. k. okrajne uradnije. Kaj in kakó se je razpravljalo, kaže sicer zapisnik (protokol). Ali ena reč, ki se je tistim, ki so pričujoči bili, sosebno v spomin utisnila, se bo težko dala iz zapisnika posneti, to, namreč, da so se kmetje, (kteri so bili iz vsega tom. okraja skupaj prišli) obravnave tako živo udeležvali, da gotovo še nikdar poprej tako. Zadosti bo, ako rečem, da večí del pričujočih kmetov se ni izganil z mesta od začetka do konca seje, ki je celih 6 ur trpela; in, ko se je o kozah govorilo, je postal tak hrup med njimi, da smo jih komaj pokrotili. (Ste namreč dve stranki, ena za, druga zoper kozarijo). Začeli so se v svoji priprosti celó v posvetovanje vtikati. Pa tudi vse druge uprašanja so jim bile prav zanimive (interesantne), samo formalnosti so jim bile dolgočasne (zlasti, ko se je v tujem jeziku razpravljalo). Govorilo se je, kakor je kdo hotel, po slovenski, po nemški in po italijanski. Se vé, da je bilo vedno tolmačenja in prestavljanja treba, zdaj gospodom, zdaj kmetom. Pri vsi ti jeziški zmešnjavi pa — in drugači ni mo-

*) „Iz Lah.“ Ta množ. rodinik je okoli Gorice sploh v nevadi in pomenja toliko, kot: iz Furlanije. V Lahe, v Lahih je toliko kot, v Furlanijo, v Furlanij.

glo biti — je šlo vse veliko bolj po redu in godu, kakor smo pričakovali. — Še le proti 3½ popold. smo se iz sejne dvorane v čitavnično preselili. Bilo nas je, ako se nisem uštel, 43 pri kosilu. Proti zadnjemu je stopil nenadoma čitavnični peyski zbor v dvorano. Kdor ga ni že poprej slišal, ni mogel načuditi se, da je tako ubran, tako mojsterski izurjen in uglajen. Naše pesmi so, kar nas prav veseli, laškim gostom močno dopadle. Priča temu gromeče ploskanje. Slava Vam, Tominci! — Tominski kmetijski zbor je in ostane za goriške Slovence imeniten in spomina vreden, bodi, da gledamo na narodnost, ali, da se na kmetijstvo oziramo.

Sejni zapisnik.

Pričujoči:

C. k. namestn. svetovavee *vit. žl. Bosizio.*

Družbin predsednik *A. žl. Claricini.*

C. k. okrajni predstojnik, *g. Fr. Grossmann.*

Podružnični načelniki: tominski, bovški, kanalski, gradiški, in kampilonški, namreč, *gg. Tom. Rutar*, fajm. pri sv. Lucii na Mostu, *Jož. Vogrič* dekan bovški, *Jož. Durjava*, vikar v Deskli, *Del-Torre*, *D.r Savorgnani*. Zčasni tajnik, *Fr. Parkar.*

Družniki: *gg. duh. Pavletič, d.r Tonkli*; učitelj vérstva, *Andr. Marušić*, učitelj vérstva, *L. Pertout*, vsi iz Gorice; *Marci in Juli* grofa *Strassoldo* iz Joanica; *Andr. Wolf*, dekan kanalski, *Mih. Kacafura* iz Tomina, *Andr. Peternel*, fajm. iz Volč; — potem gospodje, kateri so imeli biti za družnike nasvetovani: prof. *Gatti* iz Gorice, *d.r Kovačič*, *dr. Premierstein*, *dr. Lavrič*, iz Tomina; *Izidor žl. Pagliaruzzi* iz Kobarida, *Fr. Malnič* iz Kanala, *Ant. Flander* vik. na Srpencici, *Fil. Kramar* fajm. v nemških Rovtali.

Veliko družih gospodov nedružnikov, in obilno kmetov.

Gosp. namestn. svetovavee, kot pooblastence prevzvišenega gosp. barona Namestnika tržaškega, zavetnika (protektorja) kmetijske družbe, začne po sv. maši ob 9¼ sejo. S prisrčnimi besedami pozdravlja zbor; pravi, da mu je žal, da ne zna toliko slovenski, da bi zamogel po slovenski govoriti; nadalje, da ga veseli, viditi toliko laških gospodov v zboru, kar je dobro znamenje, in kaže — pravi — da mislijo Slovenci in Lahi lepo, kakor prijetli, združeni, skupaj za domače (domovinske, potrebe skrbeti, in prizadevati si, da se stanje naše dežele zboljša, kakor je v tem že tudi deželni zbor lep in hvalevreden izgled dal.

Po tem se je prebralo pismo Nj. Prevzv. gosp. Namestnika in zavetnika

družbinega, barona Kellersperga. V tem pismu pravi g. Namestnik, da mu je prav žal, da ne more priti sam h kmetijsk. zboru, ker ga opravila zadržujejo, in naznanja, da je dal namestniinemu svetovaveu, g. vitezu žl. Bosizio-tu oblast, se v njegovem imenu zbora udeležiti. Prebravši to pismo nagovarja predsednik družbo s pristrčnimi, krepkimi in navdušujočimi besedami. Predsednikov govor, na slovenski jezik prestavljen, je bral družnik in odbornik, duh. g. Pavletič. Glasi se pa takole: (Glej priklado A.)

Podružnični načelnik *Del-Torre* pozdravlja v imenu Lahov slovenske planince kaj lepo in zgovorno. Govor njegov je bral po slovenski prof. vérstva A. Marušič; priložen je zapisniku spodej pod B.

Da bi seja bolj zanimiva (interesantna) bila, nasvetuje predsednik, da naj bi se novi družniki brž sprejeli, da bo pričujočim mogoče udeležiti se pretresovanja in sklepanja že v današnjem zboru. Nasvet obvelja; berejo se imena novih udov; vsi so enoglasno sprejeti. Po tem takem imamo 26 novih udov; ti-le so: Tržaška vrtnariiska družba; — gg. duh. Gašpar Bertoneelj, tajm. v Avberji. — Ant. Flander, vik. na Serpenici, Al. Fumis, posestn. v Gorici. — Jan. Gaberšček, kapl. v Podbrdu, — Ferd. Gatti c. k. gimn. profesor in vodja dežel. muzeja v Gorici, — Fr. Grossmann c. k. okr. predst. v Tominu in dež. posl., — Ant. Kavčič, fajm. v šent-viški gori, — dr. Fr. Kovačič, advokat v Tominu, — Fil. Kramar, fajm. v Nemških Rovtah, — Karol dr. Lavrič, advokat (pravdosrednik) v Tominu (imenovan za Ajdovšino), — Ant. Malič, vik. v Št. Florjanu, — Fr. Malnič, oskrbnik vojvoda Blacas-a v Kanalu, — Ant. Olivo, posestn. v Robiču, — Izid. žl. Pagliaruzzi, posestn. in deželni poslanec v Kobaridu, — Jan. Paternolli, tiskar in posestnik v Gorici, — Jan. dr. žl. Premerstein, c. k. notar v Tominu, — Fr. bar. Reebach, c. k. adjunkt in sodnik v Paznu. — Ant. Rutar, fajm. v Podbrdu, — Sarnič Jan. posestn. v Čez-Soči, — Zore Alojzi, posestn. v Boveu, — Kamil žl. Del-Torre, dr. zdravništva v Romansu, — Andr. Uršič, posestnik v Kobaridu, — Ant. Uršič, posestn. ravno tam, — Ant. Vuga, posestn. v sv. Lucii, — Aron dr. Luzzatto, zdravnik v Gorici.

Potem ko so bili novi družniki sprejeti, prosi dr. Lavrič za besedo in začne zbor-gospodo in kmete-po slovenski nagovarjati. V svojem govoru pripoveduje g. dr. zgodovino kmetijstva (kaj in kako se je s kmetijstvom godilo), kaže, kako važno, imenitno da je; našteva vzroke, zakaj da smo pri nas zaostali, in naznanja pripomočke, s katerimi bi se dalo povzdigniti in zboljšati, in pravi, da kmetijske družbe imajo ravno ta namen, in da zlasti naša si prizadeva svoj cilj in konec tudi v prid slovenske strani naše dežele s tem doseči, da „Umnega Gospodarja“ izdaja, in pa s tem, da kmetijsko šolo napravlja. (*Dalje prihodnjič.*)

Priloga A.

V glavnem zboru kmet. družbe 21. sept. t. l. v Tominu
je govoril žl. gosp. predsednik tako-le:

Prisrčno pozdravljeni, bratje Slovenci! in hvala vam, da ste nas tako le-
pó sprejeli!

Prvi krat je ta, da smo prišli mi namestovavci (reprezentanti) kmetijske
družbe goriške med Vas, da se prav v pravem zboru pogovorimo o skupnih na-
ših kmetijskih zadevah in potrebah; — prvi krat smo danas tukaj v blizo 100
letih, kar se je naša družba začela.

Družba kmetijska, ki ima tudi med vami svoje podružnice, je bila do se-
daj za slovenskega kmeta luč brez svetlobe, bila je nekaj, česar ni nihče (nobe-
den) zapopadel; naprava, ktere ni nihče razumel (zastopil), kaj da pomeni, in kam
da meri, in kako važna da je. Le malo udov, raztrošenih po gorah, je štela, in še
ti so uživali in udeležvali le po malem dobičkov, ki jih ona domačemu kmetijstvu
prinaša. Kmeta ni mogla vabiti k sebi naprava, ktere ni poznal.

Zdelo se je, bi rekel, kakor da bi bili planinski lijaki (hudourniki) in
vetrovi, kakor nar rodovitniši zemljo (prst), tako tudi nar bistrejši (zbrihtane) gla-
ve v doline in noter doli do morskega brega zanesli.

Ali srečnejši ura je prišla tudi za vas, goriški Slovenci! in zbuja vas k
novemu življenju. Vaše gore krijejo mnogo zakladov (šacov); le poznati jih je
treba in poslužiti se jih, in vaše bogastvo bo začelo rasti, i lotila se vas bo žel-
ja, da boste hoteli še ožji združeni biti z laško ravnino (z Lahi); jezik, ki ste ga
dosihmal (po laškem časniku) iz doljanih krajev slišali, ne bo za naprej več zadr-
žek, da ne bi mogli dolencev (Lahov) razumeti.

Kmetijska družba se ponaša, da je ustvarila in napravila si tak pripomo-
ček (italijanski in slovenski časnik), da ji bo moč kmetijske nauke do nar dalj-
niših mej naše grofije, proti polnoči in proti poldnevu, razširjati.

Kmetijska družba nima družega namena, ko da kmetovavce spodbada, da
naj bi vse svoje moči napenjali, da bodo, več ko je mogoče, pridelavali; ona širi
koristne vednosti, ona skrbi za razvijanje (zboljševanje) kmetijstva; in temu svo-
jemu namenu ostane vselej zvesta. „Umni Gospodar“ vas je že koj takrat, ko je
začel izhajati z ognjenimi besedami opominjal, in kazal, kako potrebno da je, da
našo družbo v njenih prizadevanjih podpirate, potrebno, ako gledamo na to, kako
silno je, da se naše poljedelstvo tako boljša, kakor sedanji stan kmetijstva in
splošno napredovanje naših dni tirja; meni ni tedaj treba podbujati vas k spolno-
vanju tega, k čemur vas je vaš rojak naganjal, ker nisem bolj zgovoren, kakor on.

Za zdaj samo tó želim, in želi z mano vred vsa družba, da bi dobro voljo in zaupanje do vašega prijatla (t. j. slovenskega časnika) razodeli in pokazali s tem, da si ga naročite; novi vinograd začnite s tem zasajati, da zasadite nar popred drevó, ki vam obeta obilnega sadú, t. j. obilno lepih naukov (znanosti) in izkušenj. Vrzite enkrat dobrega semena na rodovitne tla, in sadú vam ne bo manjkalo.

Kar se bo danas tukaj pretresalo, je vredno, da je (ga) prebivavci teh krajev dobro premislijo, in zdi se, da to bo vreteno, krog kterega se bode vse prizadevanje naše družbe za več let vrtelo. Ali družba, kot taka, je le mišljeno (moralno) telo, od kterega se zamore le takrat reči, da živi, kadar so udje živi, kadar posamni družniki delajo. Zatorej bo vse vedno le na dobri volji podružničnih načelnikov in slovenskih družnikov ležeče. Oni morajo osrednji (glavni) odbor v njegovem prizadevanji krepko podpirati, oni morajo, kadar se kaj novega iznajde, ali kaka poprava v kmetovanji za koristno (nučno) spozna in razglasi, oni morajo jo djanski vpeljati, in s svojim izgledom kmete k posnemánju spodbadati.

Visokovrednemu načelniku tominskemu (g. Tom. Rutarju), v kterega družbinem okraji smo danas gostje, ni treba nič priporočati, marveč moramo mu pri ti slovesni (praznični) priložnosti našo hvaležnost razodeti za prid in marljivost, s katero je vselej svojo službo opravljal, in zanašamo se, da nas bo tudi v prihodnje krepko podpiral.

C. k. oblastim, srenjskim (komunskim poglavarjem, duhovšini, učiteljem) priporočamo zadeve naše družbe, in smo zagotovljeni (zagvišani), da se v tem ne motimo, ako sodimo po tem, kar smo dosihmal izkušali. Vrlemu predstojniku, ki je tako rad privolil in pomagal nam, da se je ta današnji zbor napravil; temu gostoljubnemu trgu (Tominu), čitavnici, in vsem, ki so nas tako pristojno in prijazno sprejeli, vsem se prav živo in prisrčno zahvalujemo.

Žal mi je, da moram naznaniti, da nam važne službene opravila, ki zadržujejo Njega Prezvzišenost, gosp. barona Namestnika in zavetnika naše družbe, čast kratijo, da ne moremo današnje seje pod njih varstvom začeti, veseli me pa od druge strani, videti tukaj pričujočega, kot njih pooblastenca, gospoda namestniinega svetovavca, kteri je, kot naš ud, kot naš rojak (Goričan) in kot cesarski služabnik, vselej kazal, da mu je veliko mar za našo družbo in njene zadeve.

Da ne bom kradel po nemarnem druzega časa opravilom, ki jih imamo danas na vrsti, naj sklenem svoj govor rekoč:

Ako je naša dežela ena izmed nar imenitniših (interesantniših) celega cesarstva, imamo se za to prednost zahvaliti temu, da se laško in slovensko podnebje (klima) nad našimi glavami po bratovski objemate, da se tukaj južen in severn svet tičeta in zedinjata. V enaki zvezi, v enaki bratovski edinosti hočemo tudi mi (Slovenci in Lahi) podpirati in spolnovati vse, k čemur nas od zgorej (od

vlade, regirenge) podbujajo in naganjajo, in radi in urno postopati po poti napredka pod zavetnimi peruti orla (akvile, t. j. pod varstvom presvetlega Cesarja), ki počiva v svojem gnjezdu na slemenu planin, od kodar sega noter do morskih bregov bistro in čujoče njegovo oko.

Priloga B.

Podružnični načelnik gradiški, J. F. Del-Torre
je govoril v tominskem glavnem zboru 21. sept. 1863 tako-le:

Častita gospoda!

Med družimi reči, o katerih smo se v glavnem zboru naše kmet. družbe pretekli. 28. maja v Gorici posvetovali, bilo je tudi to, da smo imeli izvoliti kraj za ta sedanjí jesenski zbor (ker po naših postavah mora se vsako leto enkrat, in sicer jeseni, en glaven zbor tudi v kakem večem kraju zunaj mesta, na kmetih, imeti). Potem, ko je prvi tak zbor zunaj Gorice lani v Gradišči bil, (česar se jest, kot načelnik gradiške podružnice s hvaležnim sreom spominjam), se je spodobilo, in ni moglo drugači biti, ko, da se je drugi tak zbor v gorah napravil. Potrebno je pa to bilo tudi zavoljo tega, da zamore naša družba z djanjem pokazati, da iz svoje srede, Gorice, oba kraja naše dežele, slovenskega in laškega, po bratovski objema, in da očitno kaže, da, kar se kmetijstva tiče, imamo enake potrebe, in tudi zato, da bi enkrat za vselej določila pravilo (regelco), po katerem se imajo zbori za naprej vedno, enkrat v Lahih in enkrat na Slovenskem shajati, da se tako željam vseh krajev naše dežele ustreže; zakaj zdaj so ljudje že povsod prepričani, da, kar družba naša dela, ni brez vsega dobička za njih potrebe.

Bil je tedaj previden in pravičen tisti sklep meseca maja, po katerem smo danes tukaj zbrani; in nas, laške dolence, veseli, da smo danas sred Vas, častiti prebivavci tega gostoljubnega kraja, in da zamoremo Vas in vse Vaše brate, ki po teh planinskih krajih prebivajo, srčno pozdraviti, in sicer tudi v imenu še veliko družih naših družnikov laških, kateri, po opraviilih zadržani, niso se mogli danas z nami zediniti.

Da smo prišli danas sem k Vam, s tem smo Vam hoteli pokazati željo in potrebo, ki jo čutimo, Vas od blizo poznati, in povedati Vam, da je že čas, da

(Nadalje v dokladi).

V imenu osrednj. odbora, Andrej Marušić, redni ud, zač. odgovorni vrednik.

V Gorici, nat. Seitz.

Izredna doklada

k „UMNEMU GOSPODARJU”

I. 4., 10. oktobra 1865.

se zedinimo v naših prizadevanjih, in da združimo vse naše dušne moči, da storimo za kmetijstvo, Vaše in naše, kar in kolikor le moremo.

Kar se tiče kmetijstva tam doli po naših laških ravninah, obrača se, vkljub vsem nadlogam, ki ga tlačijo, kar je nekaj let sem, kakor se kaže, vse več na boljši (in za to imamo zahvaliti se kmetijski družbi), ter bliža se (kmetijstvo) zmiraj bolj tisti popolnamosti, ki so jo drugi, srečnejši kraji, kot naši, že davno dosegli, -dosegli s tem, da so se, če se je kaj novega iznajdlo, tega poprijemali da so se v družbe zedinjali, in da so tudi še po družih potih pomoči in podpore dobivali -dosegli so, česar nam ni še dano veselim biti. Ali dasiravno smemo veseliti se, da se naše kmetijstvo tako lepo na boljši obrača, smo vendar prepričani, da smo daleč še od tistega cilja in konca, ki bi ga radi dosegli. Za gotovo pa vemo, da tudi Vi, bratje, ste preverjeni, da kar se Vašega kmetijstva tiče, niste še tam, kjer bi že radi bili, in vabimo Vas toraj, zedinite se z nami v prizadevanji in pripomočkih, da nam bo lažji mogoče odpraviti vse zadržke, da bomo po poti napredka hitrejši in lažji hodili.

Dosihmal — ne zamerite, da Vam to naravnost povem — niso marali slovenski kraji za našo družbo, če sodimo, namreč, po številu družnikov, katerih smo v teh krajih dosedaj prav malo imeli. Tega pa je bilo gotovo nar več krivo to, da ni imela naša družba pravega pripomočka (mitelja), da bi bila z Vami govorila, da ni imeli, hočem reči, časnika v slovenskem jeziku pisanega. Zdaj pa je družba tak most med sabo in Vami naredila in zanaša se, da to ji bo lepega sadu obrodilo; nar popred pa ta sad, da jih veliko izmed Vas naši družbi pristopi. V Gradišči, ko je bila lani o tem času tam seja, je veliko družnikov pristopilo, med temi tudi več srenj (komunov). S tem se je družbino premoženje pomnožilo, zbudila se je pa tudi marljivost, da so začeli ljudje se novih iznajdeb poprijemati. Upamo toraj da tudi ta tominski zbor, bo kaj tacega sadu prinesel. Porok nam je tega pridnost in razumnost tukajšnjih prebivancev, porok so nam dosedanja družniki, katerim ne manjka ne dobre volje, ne omike (ali znanosti) in gorečnosti za blagostanje (srečo) domovine, in med temi je posebne hvale vredna duhovščina, ki je pokazala, da dobro razume evangelijski svoj poklic: izobraževanje (podučevanje) ljudstva in napredek.

Priloga C.

Govor dr. Lavriča, 1) v glavnem zboru km. družbe

21. sept. 1863 v Tominu.

Slavno društvo!

Prvikrat se je danes v Tominu zbralo toliko gospode in kmetov, da bodo pretresovali kmetijske 2) potrebe teh krajev. Slavna kmetijska družba iz Gorice nas je sklicala, in pristrčno se ji moramo za to zahvaliti. Gotovo večkrat še bo sklicavala prebivavce teh okolice v ta namen, zakaj kmetijstvo, in kmetiške zadeve sploh, so zmiram bile in so, posebno dandanes, prav važne, imenitne reči. Dovolite mi, da to dokažem.

Vsi slavni postavodajavci in modri vladarji od Mojzesa, Solona in Likurga 3) do naših časov so se na vso moč prizadevali, da bi bili kmetijstvo koristno (nueno) napravili deželi in narodu. In zares je poljedelstvo podlaga skoraj vsaki državi (kraljestvu), ter ima vpliv (moč) na vse ljudstvo po deželi in po mestih. Celo trgovske (kupčijske) države, na primer Kartagina 4) v stari dobi, in Angleška današnja, so skrbljivo pazile (gledale) in pazijo, tudi na ta del ljudskega blagostanja. Nekatere države pa so izklenljivo (zgolj) in prav samo agrarske (kmetijske) države bile, v stari dobi

1) Dr. Lavrič, pravdosrednik v Tominu, (o vseh Svetih pa pojde v Ajdovšino) je iz glave in prav po vseh sekiricah izvrstno govoril.

Besede med oklepki je vredništvo pristavilo, da bodo priprosti bravci govor ložji razumeli. Kdor je govornika sam slišal in videl, menda ni potreboval razjasnil. — Glej tudi sostavek „Kaj je sužnost itd.“

2) *Kmetiško* ali *kmetorsko* je to, kar *kmetu* ali *kmete*, kot ljudi, kot stan, zadeva; *kmetijsko* pa to, kar se tiče *kmetije* ali *kmetijstva*, (to je obdelovanja zemlje, ali poljedelstva, in vsega, kar k njemu spada). — *Kmetijska družba* ni tedaj družba samih kmetov, ampak družba umnih mož, brez razločka stanu, mož, katerim je mar za to, da se kmetijstvo (obdelovanje zemlje) in ravno s tem tudi stanje kmetov zboljša. Te razločke naj bi si naši bravci enkrat za vselej zapomnili (zamerkali).

Vredn.

3) *Likurg* je bil okoli leta 880 pred Kristusom postavodajavec v Sparti (deželi, ki spada zdaj h grškemu kraljestvu). Pravi Spartanec se je po njegovih postavah le za vojsko in sploh za državne potrebe odrejal. Polje so obdelovali v Sparti sužni, ki so jim „heloti“ pravili. Vsaka spartanska družina je imela po 6-7 helotskih družin pod sabo. Heloti pa niso bili prava lastina tega ali unega spartanskega gospodarja, ampak države (štata, kralja). Bila je v Sparti še tretja vrsta ljudi, Perički, sreden stan med Spartancom in helotom. — Enak moder postavodajnik je bil pri starih Grekih l. 594 pred Krist. *Solon* (rojen l. 639 pr. Kr.) Po takih možeh so se države v vsakem oziru opomogle.

Vredn.

4) *Kartagina*, mesto in samovlada (republika), pozneje mogočna država, v Afriki (na severnem bregu). Nje začetek spada v leto 880 pred Krist. Merila se je ta država 5 krat z nar mogočnejši državo starega veka, namreč, z Rimom. Rimljanje niso imeli hujšega sovražnika, kot te Afrikance, ki so posebnostjo niorji mogočni bili. Sicer pa je Kartagincom tudi za poljedelstvo, obrtnost in kupčijo veliko mar bilo. L. 146 pred Krist. so si deželo in mesto Rimljanje podvrgli, in ljudstvo kartaginsko pokončili.

Vredn.

Judeja, Rim in Sparta. Ravno tako so veči del kmetovali stari Nemei, Slavjani 1) in druge ljudstva. Pa, kot svobodni (fraj), sami svoji gospodarji, so obdelovali zemljo, ki je bila razdeljena veči del v manjše posestva. Le posestniki zemljišč so uživali pravice svobode in državljanstva. (t. j. niso bili sužni ali gospodu podložni (koloni), ampak sami svoji (fraj), in kot taki so imeli vse pravice, kakor jih ima, postavimo, dandanašnji posestnik. Vred.).

Pa v srednji dobi 2) so se prekuenile po vsi Evropi kmetijske razmere (reči), in po smrti Karola velikega v 9. stoletju po Kristusu ni bilo več mogoče, ubraniti se fevdalizmu (grajščinam) 3). Svobodni kmetje postanejo sužni vitezom (zlahtnikom), ki razdelijo vso zemljo med se. Zdaj obvelja nov sistem ali naprava, to je naprava velikih posestnikov in sužnih kmetov, ali pa kolonov, kakor na Angleškem (in, - pa ne prav tako - v naših Lahih, in deloma tudi okoli Gorice). Še le novejši časi so odpravili te napčne, škodljive naprave in celò na Rusovskem se polosužnost ravno kar odpravlja. Zopet je kmet po preteklih 1000 letih svoboden gospodar in lastnik zemlje (pa ne povsod), ki jo obdeluje, kakoršni so bili njegovi predcedje v starodavnih časih, in zopet uživa pravice svobodnega državljanstva (uživa vse pravice v cesarstvu).

Gospoda! Zavoljo napčnih kmetijskih naprav so vstali večkrat strašni in krvavi punti. Tako že v starem Rimu o času obeh Grakov 4) zavolj razdelitve komunalov (srenjskih zemljišč, ager publicus). Dalje beremo, da so se večkrat grozno

1) *Slavjani* ali *Slorani* imenujejo se vsi tisti skup, ki govorijo našemu podobne jezike. Ti so: Slovenci (mi), Hrvati, Srbi (ali Srbijanci), Rusi, Poljaki, Čehi (Pemei) z Moravci in Slovaki. Vseh skupaj je okoli 80 milijonov. Razloček med „Slovan (Slavjan)“ in „Slovenec“ je tedaj ta: *Slorani* pomeni vse plemena (narode), ki govorijo jezike, našemu (slovenskemu) več, ali manj podobne, beseda *Slovenec* pa je ožjega pomena; Slovenci smo mi, ki živimo po Primorskem, Kranjskem, spodnjem Štajerskem in Koroškem, deloma po Ogerskem (proti Štajerski meji) in po Beneškem (na meji goriških gor). Slovencev štejemo 5 milijone in pol.

Vredn.

2) *Srednja doba* se imenuje sploh čas od leta 476 do leta 1492 (ko je bila Amerika najdena), ali pa do l. 1517 po Kristusu. (L. 1517 so začele po Martinu Luter-jii verske homafje, in se ja sploh vse na novo obračalo).

Vredn.

3) *Fevdalizem*, imenujemo posebne pravice in navade, ki so v srednji dobi v zemljiščnih zadevah veljale. Cesarji in kralji nanireč so grofom, vitezom (zlahtnikom), kadar so se v vojskah dobro obnesli, grajšine, zemljišča i. t. d. podeljevali, pa ne v last, ampak samo za užitek. Kralj pa je tirjal od njih zvestobe in nadaljne službe. Tako so tudi zopet grofi in vitezi delali, in svoje podložne imeli. Podložni so bili na svojega gospoda navezani. Vsemu, kar se tiče pravic in dolžnosti med gospodarjem ali podelivcom zemljišč in med podložnimi njegovimi, pravimo fevdalizem (fevdne razmere in pravice).

Vredn.

4) *Tiberi* in *Kaj Grakus*), brata iz imenitne starorimske rodovine. — Po tojskah so si bili pridobili stari Rimljanje (pred Kristusom) veliko zemljišč. Te zemljišča pa so uživali samo zlahtniki (patricijarji); nižji ljudstvo (plebejci) ni dobilo nič deleža (parta). Za to si je neprenehoma po svojih zagovornikih (ki so se *ljudski tribuni* klicali) na vso moč prizadevalo, takih postav doseči, po katerih bi tudi ono od tistih zemljišč svoj del imelo. Nekaj je dosegel l. 566 (pred Kr.) tribun Licini Stolo; pa ljudstvu v prid dana postava se ni splošnovala. Brata Graka (v letih 134 in 121 pred Krist.) sta tisto postavo (z neklerimi premembami) ponovila. Nastal je zavoljo tega lud prepir; plebejci so se proti zlahtnikom spuntali, in v tem puntu sta prišla oba Graka ob življenje.

Vredn.

pa zmiram zaztonj vojskovali sužni kmetje. V 16. stoletji na Nemškem, pozneje na Ogerskem, Poljskem i. t. d. Nar strašnejši boj zavoljo sužnih poljedelcev pa se je dandanes unel v Ameriki, kjer se bo kmalu razsodilo, ali ostanejo revni zamorci po tistih krajih še na dalje sužni, ali ne, in nadjati se (upati) je, da bo v svobodni Ameriki obveljala svoboda tudi v tem obziru (v ti reči).

Čeravno je prav zanimivo (lepo) brati o tih bojih, in poznati različne kmetijske naprave in postave raznih ljudstev, vendar je nam Slovencem nar bolj zanimivo in podučljivo vedeti, kako so stari Slavjani kmetovali.

Pri vseh Jugoslovjanih, Hrvatih, Srbih in tudi pri nas Slovencih je vsaka kmetija bila lastnina, ne posamnih gospodarjev, ampak cele družine. Polnoletni možje družine so bili solastniki, (imeli so vsi skup pravico do premoženja), kmetij niso smeli deliti, in delščin (partov) niso dajali ne moškim ne ženskam. Vsaka hiša je imela svojega, večidel izvoljenega gospodarja, kateri je gospodaril in v važnih zadevah (opraviilih) družinski zbor sklicati moral. V takšnih skupščinah (Hauskommunionen) živijo večidel še zdaj Hrvatje, Srbljani in drugi Jugoslovjani. Le Slovenci so popolnoma odpravili te narodne kmetijske naprave. Pri Rusih je bila pa občina (komun) lastnica vseh zemljišč svojega okrožja (rihte), ktere je razdelovala vsako 10. ali 15. leto med sosede, in to po potrebi vsake družine. Zdaj začenjajo tudi Slavjani spreminjati te razniere (ta stan reči), in delé skupne posestva. —

Iz vsega tega se vidi, da ima vsako ljudstvo kaj svojega (kaj posebnega), ako se oziramo na kmetijsko napravo, in da je že dosti krvavega prepira po svetu nastalo zavoljo razdelitve zemljišč in zarad (zavoljo) drugih kmetijskih razmer (t. j. reči, ki kmetijstvo zadevajo). Še več pa se je pisalo o tem; posebno je bilo praktično obdelovanje zemlje predmet (je dalo priložnost) veliko pisanja, od lepe latinske pesmi Georgikon, 1) pisane na čast in korist poljedelstva, do čudnih bukev o komunizmu, 2) in do zadnjih naših „Novic“ ki si toliko prizadevajo za poduk in blagostanje (srečo) kmetov.

Slovenski možje! To majhno pretresovanje nas prepričuje, kako važne so kmetijske zadeve, kako važno je kmetijstvo v obče (sploh). In po vsi pravici nam je ta reč imenitna, kajti (zakaj) naša plodonošna (rodovitna), blagodarna zemlja rodi vse, kar je živega na svetu.

1) *Georgikon* je tudi na slovenski, in celo v furlanski jezik (v katerem se sploh ne piše) prestavljen. *Vredn.*

2) *Komunizem* je nek silno nevaren in prav poguben nauk. Po tem nauku bi ne smel biti na svetu nihče gospodar ali lastnik svojega premoženja. Vse, kar kdo ima, ni njegovo — tako učijo komunisti — ampak vseh skupaj; vsi so gospodarji vsega. Tudi delati bi imeli vsi skupaj, vsaki za vse, in vsi za vsacega: Bi ne smelo biti ubozih in bogatih, ampak vsi naj bili enaki! Da je to nemogoče, da je proti pameti, proti božjim in človeškim postavam, je očitno. Pogubni ta nauk je sicer že star, v novejših časih pa so ga posebej na Francoskem zopet podgreli. *Vredn.*

Redivna mati je zemlja živali in človeštvu. V prvih časih človeškega roda je bilo zadosti to, kar je zemlja prinašala sama ob sebi. Po tem pa, ko se je človeštvo tako pomnožilo (pogmeralo), treba je z obdelovanjem prisiliti zemljo, da prinaša, kar je le mogoče. In takšnemu ravnanju pravimo *umno kmetovanje*. Kmetovavcom, to je, ljudem, naj bodo poljedelci ali gospodje, ki so posestniki zemljišč, je toraj skrbeti, da ne pridelujejo samo za-se, ampak tudi za vse druge ljudi, in zaradi tega imenuje se kmetiški stan, redivni stan.

Gledé na to, je, in mora vsem drugim stanovom in vsemu narodu veliko mar biti za to, kako je zemlja razdeljena, kako se zemljišča obdelujejo; in mar jim je, da so kmetovavci zvedeni, umni, podučeni možje. Zato raj so si modri postavodajavci in postavodajavni zbori silno prizadevali, da bi bili zadeli in vpeljali v tem oziru to, kar je prav in primerno. Dandanašji pa same postave ne zadostujejo, ker je ljudstva preveč. Zato, in ako preudarimo, da si človek sam pomagati ne more, so stopili v raznih deželah posestniki in drugi možje vsake vrste v družbe, da si skupno pomagajo, sebi in drugim v prid. Tako na Angleškem, Nemškem, in Českem (Pemskem) itd.

Prosti kmetje in gosposki posestniki podajajo si tam roke, imajo kmetijske šole, posebne časopise (cajtenge), napravljajo razstave pridelkov in pođučujejo se v družbah.

Slovenski možje! Vsakemu izmed nas je znano, da potrebujejo tudi naši kraji podpore skoraj v vsakem obziru (v vsaki reči), in da ni kmetijstvo pri nas natisti stopnji, na kateri je, če gledamo le na Slovane, na Štajerskem, posebno pa na Moravskem in Českem. Naša živina je premalo lepa, dosti lepši je na Tirolskem, v Švajeu, zlasti na Angleškem. Planinarstvo pa, (t. j. vse, kar se tiče čed po planinah, tedaj tudi vse, kar zadeva napravljanje sira), je v tako slabem stanu, kakor nikjer ne, posebno ni takšno, kakoršno je v Švajeu in na Tirolskem. Vse izrečem, rekoč, da še štrehe za živino po planinah nimamo. Paša po srenjskih pašnikih (po komunalih) ni nič vredna, in gozdi so vsi posekani, samo germovje je še ostalo. Res je tudi, da je žlahitnega sadu tukaj premalo, da ne skrbimo, da bi si dobrega gnoja napravili, in da vsako leto premalo pridelamo.

Vsega tega je narveč kriva po mojih mislih tukajšnjih kmetov želja, da naj vse pri starem ostane. Kakor so nekdaj mlekarili, tako naj zdaj. Kakor so pred sto in sto leti zemljo obdelovali, in gospodarili, tako naj jo obdelujejo in gospodarijo tudi zdaj. — Čeravno ne menim, da bi se morale zavreči in odpraviti vse stare šege, navade in naprave; vender, kdor želi, da naj bi vse pri starem ostalo, ni premislil, da ni svet več tak, kakoršen je nekdaj bil. Dobri stari časi, ko smo malo davkov plačavali, v večnost so se vtonili, in nikdar več jih ne bo. Svet se spreminja in napreduje neprenehoma, in kdor zaostane, mora veliko sko-

de trpeti, in zadnjič poginiti. Vrh tega je premisliti, da le sužni in hlapci delajo nepremišljeno in po navadi; svobodni, umni mož pa skrbi, da opravlja svoje dela zmiram boljši, ali lepši, to je, da napreduje. In to je silno potrebno, ker nove, težke bremena (davki) zahtevajo in tirjajo novih in večih moči. Zdaj upraša se, kako je pomagati, in kdo bo pomagal?

Slovenski možje! Stvarnik je človeka ustravil, da napreduje, zato mu je dal *um*, in zato moramo se vsacega dela *umno* lotiti. Rabimo toraj ta božji dar, kakor drugi, in pomagali si bomo *sami*. Slavna kmetijska družba goriška pa nani bo svetovala. V izgled naj nam bodo druge ljudstva, Italijani, Nemci, zlasti Čehi, ki se, nemške sosede in druge posnemaje, v kmetijstvu in obrtniji prvi izmed Slovanov. Človek se uči od človeka, in ljudstvo od ljudstva.

Slavna goriška kmetijska družba, ker vidi, da se tudi po teh krajih že zdramljamo, sklenila je, djansko skrbeti tudi za naš Slovence. Podajmo ji torej zaupno rokē, da bo mogla nam pomagati.

V ta namen nam je napravila nov časopis z imenom „Umni Gospodar.“ Ta bo kmetiške zadeve in potrebe slovenskih krajev po Goriškem temeljno (iz fundamenta) pretresoval. Vsak ima pravico, svoje misli in želje, svoje izkušnje in pritožbe po njem razglasovati, in tako se bomo vsi učili. Pred vsem pa moramo si naročiti „Umnega Gospodarja“ in marljivo in sproti ga brati, saj bo med drugim tudi vse uprašanja današnjega dnevnega reda (t. j. vse, kar se bo tukaj pretresalo) natanko razlagal.

Namen ima na dalje ta družba, prizadevati si, da se napravi v Gorici kmetijska šola, kakoršnih najdemo drugod po svetū.

Če bomo želeli, nas častita družba vsako leto v Tomin skliče, da se pogovorimo in. podučimo. To pa ni samo koristno, ampak zelo potrebno.

Silno potrebno bi bilo na dalje, da bi slavna družba prihodnje leto napravila v Tominu razstavo deželnih pridelkov. Če jo bomo zato prosili, nam jo bo gotovo napravila.

Vsakteri bi se po tem prepričal, kako dežela napreduje, in kateri so naj pridnejši in umnejši med našimi gospodarji.

Da pa to dosežemo, moramo ti družbi roko podati, in ji nemudoma, kot družniki, pristopiti.

In zdaj nadjam se, da spozna vsaki izmed nas, kako važen je današnji dan za te kraje, in kako potrebno je, da se zdramimo v prid samim sebi. Pa zdramiti moramo se tudi domovini in narodu na korist, zakaj umno kmetovanje in gospodarstvo časti in bogati ves narod. Pokažimo torej, da smo vrli (pravi) Slovenci, ki znajo ne samo delavni in pridni, ampak tudi *umni* (modri) biti, in

spomnimo se, h koncu, našega domoljubnega pesnika, ki nam želje slavljanstva tako lepo razodeva z besedami:

Kliče krasna majka Slava:

Hej Slavjani, pristopite,

Narod, kri in dom slavite!

Kaj je sužnost in nesvobodno podloštvo?

(V poduk sploh, in v razjasnjenje dr. Lavričevega govora).

Sužnost ali *robstvo* je tak stan človeka, v katerem ga imajo za golo reč, in ravna jo ž njim, kakor z živino ali rečjo; pravice nima čisto nobene. V tak stan je bil prišel že v silno starih časih velik del ljudi, potem ko je bil človeški rod po grehu od Boga odpadel in jih je veliko tako oslepelo, da niso v človeku več človeka, v svojem bližnjem bližnjega, ampak golo reč videli. Sužne so imele pred Kristusom vse stare malikovavske (ajdovske) ljudstva. Samo pri Judih je trpela sužnost po Mojzesovi postavi vselej le do nekega odločenega časa. Pa ne le posamezni ljudje, ampak celi narodi (ljudstva), v vojski premagani, so postali večkrat sužni. — S sužnimi se je kupčevalo, kakor z živino, in ta kupčija je zdala dosti. Na Greškem, ko so ondašnje samovlade (republike) nar bolj cvetle, je bilo v eni sami državi (statu) 360,000, v družih pa veliko več sužnih. Rabili so Greki sužne za poljske in hišne dela; ravnali so ž njimi tu tako, tam tako, sploh pa še precej po človeški. — Slabši se je godilo sužnim pri starih Rimljanih. Rimljani so vlačili sužne iz vsch v vojski pridobljenih krajev skup; živeli so rimski sužni, kakor živina, in bilo jih je toliko, da, ko so se spuntali, se je Rim tresel. Za rimskih cesarjev (v prvih stoletjih po Kristusu) se je začelo že spoznavati, da tudi sužen je vendar le človek. Kristusova vera ni hotela nič vedeti za sužnost, toda na en mah je ni mogla odpraviti, — Pri starih Nemcih in Slovanih ni bilo tako ojstre sužnosti, ampak le nekakošna milejši polosužnost ali podložnost, ki se ji po nemški „lajbajgenšaft“ pravi. Bolj ko se je kršanstvo razširjalo, in svojo moč pokazovalo, bolj je sužnost zginjala. Prava stara sužnost je pa zopet oživela, ko se je (od 6. stoletja po Kristusu naprej) mahomedanska (turška) vera razširjati začela, po kateri je pripuščeno sužne imeti. Če je pri Mahomedanih sužnik njih vére, ravna jo dobro ž njim; če je pa kristjan, ali sploh druge vere, gorje mu! Sužnost ali kupčija s sužniki med narodi mahomedanske vere, v Afriki, je bila še le v tem stoletji po prizadevanji kršanskih vladarjev (kraljev) večidel zatrta, skrivši

pa menda še vedno ljudi prodajajo in kupujejo. Afrikanske sužne (zamorce) so poprejšnji let misijonarji iz naših krajev v Afriki kupovali, da so jih rešili, potem v veri podučevali in krstili. Večkrat so jih tudi v naše kraje pripeljali in tukaj izrejali. — V drugo je sužnost oživila-žali Bog, po dobičkariji kršankih ljudstev v Ameriki, (ki jo je bil Kolumb l. 1592 najdel). Ker je tam v nekterih krajih prevroče, niso mogli naši Evropljanje, ki so se s časoma v velikem številu v Ameriko preselili, težkih del sami opravljati, in če so hoteli sladkor (euker), kavo (kafē), drevesno volno (pavolo, bombaž) i. t. d. pridelavati, so bili prisiljeni iskati taceh delavcov, ki so tistih krajev vajeni. Domači divji Amerikanci (Indijani) so bili preslabili moči, zato so začeli Portugaleci in Spanjoli (od l. 1517 naprej) zamorce iz Afrike tje prepeljavati, ki so bili sužnosti in gorkote že doma vajeni. Ta izgled so začeli vsi drugi evropski narodi, ki so imeli v Ameriki kaj posestev, namreč, Francozi, Holandci, Angleži posnemati, in so, kar se neusmiljenosti in grozovitosti tiče, Spanjole celó prekosili. Zastonj so se papeži Pavel III., Urban VIII in Benedikt XIV. temu, za kristjane sramotnemu ravnanju vpirali; sužnost se je do današnjega dne ohranila. Izmed 10 milijonov zamorcev v Ameriki je še 7 milijonov sužnih. Sicer so že vse evropske vlade (regirenge), ki imajo v Ameriki kaj opraviti, kupčijo s sužnimi prepovedale; ali tiste države, ktere so se evropskih oblasti iznebile, kterim Evropa ne zapoveduje, imajo še sužne, in po njih (ker jim pavolo pridelujejo) veliko dobička. Zato je tako težko sužnost v tistih krajih popolnoma odpraviti. In ravno zdaj je v severni Ameriki, v tako imenovanih zedinjenih ali zavezniških državah, strašna vojska zavoljo sužnih. V tistih državah, namreč, ki so bolj proti polnoči, je robstvo še davno odpravljeno, in one tirjajo, da naj tudi v južnih (ž njimi zedinjenih deželah (državah)) sužnost jenja, česar pa južne nečejo. Zato se hočejo od severnih rajši odtrgati, in posebno zavezo med sabo, t. j. posebno zavezno državo napraviti. Že dolgo časa se vleče vojska, čigova bo zmaga, ni moč za gotovo reči. Da je zdaj drevesna volna (pavola) tako draga, tega je ravno vojska v Ameriki kriva, ker je bilo silno veliko stare volne požgane. — Vrnimo se zdaj v našo Evropo nazaj. Tukaj je bil kmet, kakor smo slišali, nekako na pol sužen, z blagom in telesom grajšini podložen. Tak podložnik ni smel brez dovoljenja svojega gospoda ne doma in zemljišča zapustiti, ne oženiti se, ne otrok za kak drug stan, ko za kmetiški, izrežati; moral je rabotiti in davke (franke) plačavati; povrh tega je imel grajšak tudi pravico ga tepsti. Sicer pa ni bila podložnost povsod enaka, in zlasti naše nekdanje grajšine Tomin, Devin itd. so bile od družih grajšin po Kranjskem, Nemškem precej različne in milejši. Stanje kmetov sta v našem cesarstvu cesarica Marija Terezija in nje sin cesar Jožef II. (pred o. 80 leti) zboljšala, in kmetom vse imenitniši pravice podelila. Zadnji sled podložnosti pa se še le v naših dneh od l. 1848 naprej

odpravlja. Naši sedanji koloni v Lahih, in deloma okoli Gorice in po Brdih niso na pol sužni; oni imajo vse pravice v cesarstvu, kakor drugi stanovi; podložni so gospodu le v tem in zato, ker imajo od njega zemljo, ki jo obdelujejo. Kar delajo za srenjo (komun) ni rabota, kakor je bila nekdanja grajsinska. Tudi kolon je tedaj svoboden (fraj). Se ve pa, da ga tlači in mu svobodo krati-revšina. — Tako v poduk sploh, in v razjasnjenje dr. Lavričevega govora, kjer jemlje v misel sužnost in svobodo. —

Pravila

c. k. kmetijske družbe goriške.

(glej list 1.)

§. 3.

Kadar km. družba za potrebe in pomanjkljivosti omenjenih vej (sort) rokodelstev (kmetijstva, obrtnijstva), zve in spozna zadržke, ki zavirajo (ustavljajo) napredek, in kadar zve, kaj se je, bodi v naši državi (cesarstvu), ali v unanjih deželah, iznašlo, kako se drugod napreduje, in v čem, in kako se kmetijstvo, obrtnijstvo itd. zboljšuje, bo po svojih udih opazovala (ogledovala) in poskušavala vse, kar se tiče tistih zadev (reči) in uprašanj, ktere so, ako na splošne potrebe gledamo, nar imenitniši (važniši), in se morajo tedaj narpoprej pretresti, presoditi in rešiti (dognati); kar se pri takih poskušnjah poda in pokaže, bo v svojih zborih zvesto in na tanko naznanjala, razlagala in pojasnovola, učeno preiskavala in potem ljudem na znanje dajala, da se, kolikor bo dobrega, vpelje; predlagala (nasvetovala) bo vse, kar spozna za koristno, pripomagala bo s podukom in izgledom, da se po deželi zatrosi in vpelje. Zasledovala (iskala) bo pogrške (falerje), napčne in škodljive misli in navade pri kmetijstvu, in prizadevala si jih odpraviti; spodbadala bo vsakoršno rokodelstvo s tem, da bo plačila podelovala in darila ponujala tistim, ki na imenitne uprašanja nar boljši odgovor dajo.

Razširjala bo nove iznajdbe, in, ko bi jo ces. oblasti, deželni zbori ali odbori z zaupanjem počastili, in prosili, da naj jim to ali uno razloži, pojasni, sporoči, in pove, kaj o tem ali unem misli, bo to vselej rada, na tanko in odkritosčno spolnila, in omenjenim oblastim v njih službi po svoji moči pripomagala, blagostanje (srečo) deželno povzdigniti; v ta namen jim bo pripravljala in predlagala načrte (plane), dobro premišljene, ki bojo merili na to, da se važni zboljški vpeljejo, ali pa zadržki odpravijo, ki branijo, da domače kmetijstvo itd. ne more napredovati. —

(Nadalje prihodnjič.)

V kmetijsko-obrtnijski razstavi v Trstu

so bile 25 razstavcom z Goriskega darila prisojene, ali pa so jih častno omenili (pohvalili.)

Dobili so:

Veliko sreberno medaljo:

- Gosp. *Anton Seiller* iz Gorice, za obilno zbirko presnega (frišnega) sadja.
„ *Hektor Ritter žlatni Zahony* iz Gorice, zato, ker prideluje obilno nekega cukrovega trsta ali paličevja, ki se mu „*holeus saccharatus*“ pravi. (Prideluje ga v Lahih, pri morji. Vr.). Nadalje za več sort lepega žita.
„ *Jož. dr. Kronheim* iz Monfalkona, ker je pokazal, kako se da iz navadnih rastlin, ki jih po naših krajih obilno rase, papir (karta) napravljati.

Sreberno medaljo:

- Duh. gosp. *Andrej Pavletić* iz Gorice, za izbrano presno (frišno) grozdje, raznih, izvrstnih sort.
Gosp. grof *Coronini-Kronberški* iz Gorice, za posebno lepo unanje žito v klasovih in latéh.
„ *Jož. dr. Levi* iz Vilanove za lepe svilne mešiče (galeto) prve vrste.
Duh. g. *Andrej Pavletić* (poprejšnji) za izgleden panj (za čebele) z vsem k njemu spadajočim orodjem.

Bakreno (iz kotlovine) medaljo:

- Gospoda grofa *Strassoldo-Soffenberski, Juli in Marci* iz Joanica, za posebno cenljiv (štiman) refošk.
C. k. kmetijska družba *goriška* za posebno dobre sklenične vina (vina v botiljah).
Gosp. *Hektor Ritter žl. Zahony* iz Gorice tudi za sklenično vino (likvór). —
„ *Jož. dr. Levi* za posebno okusen (žmahten) likvor (likêr),
„ *Alojzi dr. Chiozza* iz Škodovake za izdelke iz bičja (paluda).
Gg. *bratje Brajda* v Saciletu za lepe konoplje.

Častno omenjeni (pohvaljeni) so bili:

- C. k. kmetijska družba *v Gorici* za posebno lepe sorte grozdja, ki ni davno, kar se v naših krajih prideluje.
Gospa *Ivanka Pelikanovka* iz Brd za lepó spravljeno posušeno sadje.

Gosp. grof Leopold Strassoldo iz Strasolda za delan (tolčen) rajž.

" Hektor Ritter žl. Zahony za več sort lepega mokastega krompirja (koruna).
C. k. kmetijska družba goriška za bovški sir.

Gosp. grof Marko žl. Varmo iz Ajela za sirovo svilo (žido).

Gospa baronovka Karolina vdova žl. Peteani-ova iz Ajela, za sirovo svilo.

C. k. kmetijska družba za lepo zbirko mnogobarnih, brušenih plošč.

Gosp. Hekt. Ritter žl. Zahony za drenažne cevi (t. j. rore za pod zemljo, po kterih se voda odceja (odpeljuje)), ki jih sam nareja.

" Janez K. Zamaro iz Ajela za neko pripravo (mašino), ki zaznamuje (markira) les vsake mere.

" Alojzi Fumis za sočivje in oljate semena.

" Janez Licen iz Rihemberga za roj.

Dopisi.

Iz tominske okolice 11. kimovca † *) Sreč mi je radosti igralo, ko sem te dni „Umnega Gospodarja“ (in sicer oba prva lista na enkrat) v roke dobil. Mislim, da izhajanje tega lista bode ustreglo željam vseh goriških Slovencev, ker že davno smo hrepeneli, kakor je su ha zemlja v tem letu po hladnem dežju hrepenela, po časniku, ki bi bil primeren posebnim potrebam naših goriško-slovenskih prebivalcev. Prikupil se bo gotovo tudi neomikanim, ker v tako lahko razumljivi, in vendar čisto slovenski besedi govori, kar je neobhodno potrebno časniku, ki ima namen, tudi bornemu kmetu biti v poduk. Lepa in resnična je torej opazka v 1. listu, v kateri je g. vrednik omenil, da gledé na bravece bo treba začeti z mlekom. Po volji bo gotovo tudi vsakteremu, da bo „Umni Gospodar“ donášal tudi razne novice, posebno iz domačih krajev, ker reči moramo, da naši prebivalci po deželi gledé na to, kar se je godilo v mestu in okoli po domači deželi, so živeli do zdaj, tako reči, v mehu. Goriški Slovenci so morali dosihmal zvedovati, kar se je važnega godilo v Gorici, in bi rekel pred nosom, še le iz Ljubljane ali celó z Dunaja, večkrat tudi po nevednih in nezanesljivih osebah, katere, kakor je znano, čisto resnico malo kadaj, veči del pa z lastno domišljijo namešano in popačeno, po svetu trosijo.

*) Unikrat je bilo prepozno. Vr.

Ker bo kmetijska družba v Gorici svoj jesenski zbor ta mesec v Tominu imela, menim, da ne bo odveč, če zavrnem na moža v tem kraju, ki po pravici zasluži, postavljen biti v zgled našim gorjanom, pa tudi drugim, kako da imajo napredovati v kmetovanji, in čvrsto poprijemati se sploh vseh pripomočkov, po katerih se doseže čedalje večí blagostanje dežele. Ta mož je gosp. M. K., posestnik in trgovec v Tominu. Pred nekaj leti je bilo murvovo drevo v Tominu in bližnji okolici silno redka stvar. Stale so sem ter tje posamezne murve v kakem dvorišču (borjaču) in blizo hiš, pa še te so imeli večidel le za senco, in če je kak tuj kupec po listju baral (vprašal), so mu ga dali za majhin denar. Gori imenovani gospod je bil prvi, kolikor mi je znano, ki je spregledal in spoznal veliko korist murvoreje. Nasadil je cele vrste murv po svojih prostornih travnikih, in je tako zdramil tudi že marsikterega svojih rojakov iz dolzega spanja. Že se vidijo po več poljih lepi murvini drevoredi, in že pred nekterimi leti je neki gospodar v Tominu, in sicer majhin kmet, potegnil okoli 200 gl. za svilne mešičke (galeto) na enkrat. Kaj ne, Tominci! da je lepo prejeti toliko denara brez velikega truda? Ako ste modri, pomagajte si torej brez odloga. — Tudi s sadjorejo se je imenovani gospod mnogo trudil, in sicer nikakor ne samopašno le v lastni dobiček, temveč pokazal je, da mu je pri srcu občno blagostanje ljube domovine. Spominjam se še od mladih let sem, kako je ta neutrudljivi, za blagor dežele ves uneti rodoljub okoli hodil po poljih in travnikih družih gospodarjev, in je brez njih vednosti cepil divjake, ki so mu mimogredočemu tožili zanikernost lastnih gospodarjev. — Temu možu gre enaka čast, da se je v času svojega županovanja neprenehoma trudil, da bi se cesté okoli Tomina popravile, in posebno iz novega naredila se cesta toliko potrebna do kranjske meje, in tako enkrat razpadla stena, ki nas še vedno loči od bližnjih sosedov, in zadržuje napredek na vse strani. Zalibog! da ta važna reč tako keso napreduje. In tudi tukaj je nesloga (razprtija), ki nas tlači, močen vzrok, da se ne more priti do zaželenega cilja. Pa vkljub vsem zaprekam je vendar že veliko storjenega. Že je mogoče peljati obložen voz po novi cesti od Tomina do Podmevca t. j. 2 uri daleč proti Kranjskemu, tam, kjer si pred malo časom peš (k nogam) komaj sopol. Visoko nalogo imata res kmet. družba in deželni zbor. Vendar lahko rečem, da kmetijstvo bo delalo le majhne korake naprêj, dokler bojo cesté v naših goratih krajih v sedanjem revnem, silno revnem stanu. Kmet bo bolj z vese-

ljem sadil, cepil i. t. d. kadar bo vidil, da mu je mogoče, pridelke ložji v denar obrniti. Pomagajte torej vi, ki imate veljavno besedo, posvetujte se tudi v prihodnjem zboru, da se bo v tem oziru zboljšalo. Hvaležnost vse dežele bo sledila za vami. — Slednjič moram opomniti še druge strani, na katero omenjeni gospod že leta in leta svojo neutrudljivo delavnost in marljivost obrača. Znano je, kako škodo dela dereča Soča v krajih, kjer ni omejena od skalnatih bregov, in si ne more globoke struge napraviti. Po vsaki povodnji si drugo pot prerije, senožeti in njive podkopuje in trže. Taka se godi pri Tominu, kjer so nekdanji zeleni pašniki okó razveselovali, zdaj ti pust, gol prod naproti zéva. Pred kakimi 15 leti, ko si šel čez Sočo proti Tominu, si vidil nad mostom na tominskem bregu veliko planjavo, pokrito s samim golim, belim kamnjem in peskom. Pogled te puščave v sredi prelepe, rodovitne doline je moral človeka v srce vbsti, posebno če se je spomnil, da nekdanj je na tem mestu kosec veselo kosil, in se je cela čeda goved pasla. Pa glej! Velik kos te puščave je že izginil, in pokriva jo zdaj večidel spet zelena trava in grmovje z visocimi drevesi vmes. Od kod to? boš vprašal. Umen gospodar je to storil. Gori imenovani gospod je vidil škodo že storjeno, pa tudi še večji nevarnost, ki je v prihodnje žugala celemu nižjemu polju, in storil je sklep, pred katerim bi se bil marsikdo zgrozil; nakupi od dotičnih gospodarjev za lep denar golo prodovje, in začne ravnati bran za branjo, da bi vodo užugal in odvrnil. Res predrznega dela se je bil lotil; prišla je povodenj, in mu delo razdjala, bran pretrgala, težko napeljane skale spodkopala in naprej valila. Ali on ostane trden; po vsaki veliki vodi popravlja škodo, sadi grmovje, vozi debelo kamenje (napeljal ga je že več tisoč voz), vse na lastne stroške; in latinski prigovor: „Audaces fortuna juvat“ t. j. pogumnim (srčnim) sreča pomaga, se tudi tukaj spolnuje. Marljivi, neprestrašeni možak uživa že zdaj sad svojega truda, in na vozove dobrega sena nakosi na svojem „produ“ vsako leto. S tem težavnim, pa hvalevrednim početjem se je on žertvoval (ofral) tudi v blagor sosedom, odvrnivši vodo, ki bi bila sicer njih polja, kos za kosom, v morje zanesla, in v blagor celemu okraju tominskemu, ker, po mislih zvedenih mož, bi bil tudi most v veliki nevarnosti, in morda že na suhem stal, ako bi se ne bila vodi s tem velikanskim delom meja postavila.

Da sem te vrste spisal, me je posebno spodbódlá okolšina, da ima zbor kmet. družbe v kratkem ravno v Tominu se sniti, kjer najde priložnost, če je

treba, osebno prepričati se zastran rečenega. Pravično je, pripoznati zasluge mož, ki se trudijo v prid domovini, koristno je, razglašati njih hvalevredno delovanje, in pametno gospodarstvo, da se po resničnem prigovoru: „Besede mičejo, zgledi vlečejo“ drugi unamejo za enake dela, in se tako od dne do dne množi število unnih gospodarjev. *)

V RODIKU (v sežanskem okraji) 17. sept. 1863.

Ker sem tudi jest novoizvoljen ud goriške kmet. družbe, Vam povem, da si tudi prizadevam svojim faranom v kmetijstvu oči odpreti. Po mojem nagovarjanji so začeli doteljo sejati, in pridno drevje saditi. Napravil sem velik vrt, v katerega mnogovrstnega drevesnega semena sejem. Kadar enmalo drevesca odrastejo, jih kmetom razdelim, da jih spodravnaajo in potem na svoje mesto vsadijo. Čez 5.000 drevesc sem že razdelil; še več smo jih pa na nek hrib zasadili, katerega pogojzdiiti želimo; 23 oralov meri ta hrib. Gojzdi so naj stano-vitniši bogastvo soseske. — Nad vasjo imamo en bukov gojzd; da bi pomagali mladim bukvicam k bolji rasti, smo letos 200 seženov drv brez vse škode, še le na korist, posekali in v Trst prodali; s tem sneskom pa lep cerkveni stolp (turn) iz rezanega kamenja naredili. — Gojzdi tudi k rodovitnosti polja pripom-gajo, ker dajajo listje za gnoj, branijo pred hudo burjo, zrak čistijo; pod drevesno senco mali raste, ki se vode napije in mokroto derži, tudi hladni vreli se po malem naredijo. Če bomo tako napredovali, kakor smo začeli, v 20 letih ne bo v moji fari več Krasa. Če se pa kdo še zmiraj svoje trme drži, da se Kras pogo-jzdiiti ne da, tega prijazno vabim, naj pride k' meni. Preteklo spomlad smo 2.000 borovcoe in ajlantov (božjega drevja) nasadili. Malo drevesc je usahnilo; sodim, da le liste, ki niso bile prav sajene, komaj deseti del je usahnil; druge pak so zelene, da jih je veselje gledati.

Velika in dolga suša tedaj ni škodvala, in to nas uči, da moramo še

*) Vse, kar g. dopisnik † piše, je gola resnica; tega se je vrednik uni dan v Tomiou sam pre-pričal. Videli smo pa tudi še nekaj družega, česar naš dopisnik ni omenil, namreč prav čedne, menda po lombarški šegi narejene (zidane) žlebe z zatvornicami za napeljevanje vode. S temi žlebi (kanali) postavlja menovani gospod drugim svojim napravam krono.

saditi. Oh kaj bi se ne storilo, ko bi ljudje le hoteli! Čeli Kras bi bil lep rodovitni vrt. Moji Rodičani bojo vsako leto 2-5.000 drevesc na odločenem kraju, kamor blago (živina) ne sme, sadili, gotovo bodo njih mlajši jim hvalo vedeli. Nagovorjajte, da bodo vse soseske tako delale.

JOSIP SCHÖPF *)

(fajmošter po volji „Umnega Gospodarja.“ Vr.)

RAZNE REČI.

Nadškofijske zadeve.

(Nova uredba (ordenga) duhonij v goriški nadškofii).

Vse duhovnije po naši nadškofii se bodo imenovala od zdaj naprej: 1.) *fare*, ali, če je fajmošter tudi dekan (dehant), *dekanije*. Dekanij je 15, far pa 56. 2.) *Kuracije*, t. j. dušne oskrbnije, in dušni pastir se bo klical *kurat* (oskrbnik). Tako se bodo klicale tiste duhovnije, ki so jim rekli popred „*lokalijske*“ ali „*lokalne kapelanije*“, kjer je bil „*lokalni* (krajni) kapelan“ prav kakor fajmošter vmešten (inštaliran). Kurat opravlja vse sam kakor fajmošter, in ni nobeni fari podložen, ampak spada naravnost pod dekana (p. na Lokvali). Kuracij imamo 13. — 3.) *Vikarijati* t. j. farne namestnije. Tako se imenujejo zdaj poprejšnje „*kapelanije*“, kjer ni bil kapelan vmešten (inštaliran), in tako imenovane „*ekspoziture*“. Vikar opravlja službo v imenu fajmoštra; ima krstne bukke in vse druge zapisnike, pa je fajmoštru podložen in njegov namestnik; od tod njegovo ime: „vikar.“ Prostih vikarijotov smo imeli že poprej 8 (p. Gabrije, ki spadajo pod Mušo); zdaj jih je 95 (p. Podgora, St. Andrež, Pevma, Srpenica itd. itd.) — Bili so pa poprej tudi 3 taki vikarijati, ki so jim rekli „*večni* (perpetui),“ kjer je bil vikar vmešten in sam svoj. Ti trije nepodložni stari vikarijati so zdaj na fare povišani (in so: Berginj, Zgonik, in Merean). — V zadnjo vrsto duhovnij spadajo 4.) „*Kapelanije*“, to je, poprejšnje „*festivalne* (prazniške) kapelanije“. Samo ti prosti kapelani nimajo krstnih in drugih farnih bukev. Oni služijo pri kaki podružnici, da ima ljudstvo bližji in lažji priložnost ob nedeljah in praznikih pri sveti maši in pridgi biti. (Na Slovenskem je taka kapelanija v Verhovlji, v Brdih.). Vseh skupaj je 11.

(*Prestavljeni so ti-le duhovni*): Gg. Kosta iz Obloke na Gradiškuto; Močnik iz Šempasa v Obloke; Bressan iz Pieris-a v Foljan in Galli iz Foljana v Pieris; J. Bajic iz Karmina v Biljano; P. Cetul iz Strasolda v Karmin; A. Conceion iz Verse za pomoč. in učenika v Strasold; Fr. Pittoriti iz Viška v Škodovako za pom. in učenika. —

*) Ne zamerite, da smo Vas na mernik postavili.

Druge domače vesti.

— Poleg ceste proti Deskli so se čudili popotniki *zadnje tedne mesca sept.* nekemu jablanu, ki je bil ravno tako polen *cvetja*, kakor jabelk.

V četrtek 8. t. m. dopoldne je prišel prevzvišeni g. Namestnik tržaški, baron *Kellersperg* prvi krat v Gorico, in je ostal pri „3 kronah.“ Tam so ga pričakovali in bile zaendrugama sprejete vse razne oblasti (gosposke). Obed (kosilo) je bil pri prevz. knezu-nadškofu; povabljeni so bili tudi načelniki duhovski, deželski in vojaški. Zvečer je igrala mestna banda pred 3 kronami; g. Namestnik je obiskal okrajno uradnijo, in pozneje je bil shod pri g. mestnem županu grofu Melsu-Colloredo-u. — V petek je obiskaval razne zavode ali naprave (šole, institute), in tudi v brajdi kmetijske družbe je bil. Po 5. u. popold. se je odpeljal nazaj v Trst.

Zunanje novice.

Poslednje dni pretekl. mesca sept. so *obhajali Tirolci 500 letnico, kar spadajo k našemu cesarstvu.* Sv. Mihela dan, ko je imela biti nar. večji slovesnost, so prišli presvetli Cesar sami, nepričakovani, v Inspruk (glavno mesto). Veselje je bilo neizrekljivo, ker je znano, da so Tirolci cesarjevi rodovini posebno vdani. Hoteli so jim celó konje razpreči in sami kočijo vleči, česar pa Nj. Veličanstvo niso pripustili. — Ena naj večih veselje pri ti priložnosti je bilo streljanje v tarčo (v cilj). Strelec je pa vsak Tirolec. Tiste dni so bili prišli iz vseh krajev streli skupaj. Pred Cesarjem jih je kakih 6000 memo šlo (defiliralo); med temi tudi taki, ki so že v prvih francoskih vojskah bojevali se za domovino in Cesarja.

— V saboto, 3 okt. je prišlo k svetlemu nadvojvodu *Ferdinandu Maksimiljanu* (Cesarjevemu bratu) v Trst (pod Breg, Miramare) 10 poslancev iz Amerike, iz države, ki ji pravijo *Mehiko*. Prišli so mu ponujat cesarsko krono. V Mehiko namreč, ki je dosti večji, ko naše cesarstvo, niso imeli že čez 40 let pravega miru in reda (ordinge v regiranji). Francoski cesar Napoleon, ki povsod rad ribe lovi, kjer je voda motna, je bil poslal tudi v Mehiko svojo vojsko (armado), da naj naredi mir in red. Na vitez je zdaj tam mir, potem ko so Francozi nekaj mest in dežele po hudi vojski posedli. Odkar so Francozi tam, so se Mehikanci zastran vlade premislili, in nek zbor veljavnih mož je mesca julija t. l. sklenil, da naj se da bo večnih homatij konec - na mesto poprejšnje samovlade (republike) — cesarstvo napravi. In to cesarstvo se zdaj našemu avstrijskemu nadvojvodu ponuja. Svetli nadvojvoda pa ni zatrdno obečal, da pojde v Ameriko; rekel je da poprej ga mora večina (veči del) vseh Mehikancev za cesarja izvoliti, in da Francozi in Angleži mu morajo prestol (tron) zagotoviti. Kako bo, bomo že slišali.

— Te dni (5. okt.) je predložil g. minister denarstva državnemu zboru na Dunaji (v katerem so poslanci (deputati) iz raznih avstrijskih dežel) neke silno važne (imenitne) nasvete zastran davkov. Kar se dosedanjih davkov tiče, bi se imelo po g. ministrovih mislih marsikaj prenarediti, in tu pa tam kaj polajšati. Ker je pa naša država (cesarstvo) močno zadolžena, in je treba novih dohodkov iskati, nasvetuje g. minister troje novih davkov: a) *osebino* (od peršone); vsaka oseba od 16. leta naprej naj bi plačavala, (po premoženji), 25 soldov, 50 sold. ali 1 gold. b) *nagizdnino*, t. j. od poslov, od konj in kočij, ki jih ima bogatejši gospoda; in c) *razrednino* (po klasih) od čistega dohodka, po odbitih vseh družih davkih, stroških in dolgeh. — Ta ministrov nasvet pa ni še prava in veljavna postava, ampak popred mora ga zbor pretresti, in zna ga tudi popraviti ali celó zavreči. — O svojem času bo „Umni Gosp.“ te reči nadalje razlagal.

 **Prihodnji list pride 10. novembra na svetlo.**